

TÜRKİYE'DE İSG YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİNİN MEVCUT DURUMU

Merve ERCAN KALKAN

Veli DENİZ

Kocaeli Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü

Özet

Son yıllarda yaşanan çok ölümlü kazalar iş sağlığı ve güvenliği (İSG) sorununu daha görünür ve tartışılır hale getirmiştir. Öyle ki, bazı gazetelerin insan kaynakları sayfalarında yasal mevzuat da dayanak gösterilerek “İş Güvenliği Uzmanlığı” geleceğin mesleği ilan edilmiştir. Bu çalışmada ülkemizdeki lisansüstü İSG eğitiminde gelinen noktanın tartışılması amaçlanmıştır.

Günümüzde üniversitelerin ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında İSG eğitimi çeşitli adlar altında verilmektedir. Bugün artık MÜDEK (Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği) Akreditasyonu kapsamında hemen her mühendislik bölümünde İSG veya benzer derslerin verildiği bilinmektedir. Bu çalışmada, daha çok yüksek lisans eğitiminin üzerinde durulmuştur. Halen, 42 farklı üniversitede; 20 adet tezli ve 43 adet tezsiz İSG yüksek lisans programı yürütülmektedir. Ülkemizde, bu kadar programı nitelikli olarak yürütecek alt yapı ve akademik kadronun mevcut olup olmadığı tartışmalıdır.

Alandaki nitelikli çalışan sayısını artırmaya yönelik olarak düzenlenen bu programların ne kadar amacına ulaştığı ve çıktılarının nasıl ölçüleceği başka bir tartışma konusudur. Bu çalışmada, İSG eğitiminde gelinen durum etik kaygılarla ortaya konularak tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: İş sağlığı ve güvenliği, eğitim, etik

Giriş

Mevzuatta kullanılan adıyla, iş sağlığı ve güvenliği (İSG) kavramı hemen her gün yaşanan kazalarla gündeme gelmekte, bazen madende meydana gelen bir göçük veya patlama, bazen inşaat-tan düşen bir işçi, bazen de amatör kameralara yansıyan herhangi bir güvensiz davranış haber bültenlerine konu olabilmektedir. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'nın 6, 7 ve 8. maddelerinde tüm işverenlerin işyerlerinde, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personeli görevlendirmek zorunda olduğu belirtilmiştir(1). İşverenler; işyerlerinin tehlike sınıflarını dikkate alarak, çok tehlikeli işyerlerinde A sınıfı, tehlikeli işyerlerinde B sınıfı ve az tehlikeli işyerlerinde ise C sınıfı belgeye sahip iş güvenliği uzmanı ile işyeri hekimi çalıştırmakla yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle alanda iş sağlığı ve güvenliğini sağlamaya yönelik nitelikli personel ihtiyacı önemli bir istihdam kaynağı oluşturmuştur.

2004 yılında yapılan bir çalışmada, üniversitelerin teknik bölümlerinde lisans seviyesinde iş sağlığı ve güvenliği eğitimi araştırılmış olup, İSG eğitiminin birkaç üniversite ile sınırlı kaldığı görülmüştür (2). Tablo 1'de 2004 yılında üniversitelerde verilen İSG, İş Hukuku ve Mühendislik Etiği dersleri yer almaktadır.

Tablo-1: Üniversitelerde lisans düzeyinde İSG eğitimi (2)

İSG	İş Hukuku	Mühendislik Etiği
Atatürk Üniversitesi	Cumhuriyet Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi
Kocaeli Üniversitesi	Fırat Üniversitesi	
Marmara Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi	
Yıldız Teknik Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
	Osmangazi Üniversitesi	
Toplam		
4	5	1

2011 yılında ülkemizdeki Kimya Mühendisliği bölümlerinde İSG eğitiminin durumunun incelendiği bir başka çalışmada ise mevcut 31 Kimya Mühendisliği Bölümü, ders planlarındaki zorunlu ve seçmeli İSG dersleri açısından karşılaştırılmıştır (3). Çalışma kapsamında İSG dersi olarak değerlendirilen ve çeşitli adlar altında verilen derslerin listesi aşağıda verilmiştir:

- İş Sağlığı ve Güvenliği/ Kimya Sanayisinde İSG,
- Sanayide Güvenlik,
- Kimyasal Madde Fabrikalarında İşletme ve Çevre Emniyeti,
- Kimya Tesislerinde Operasyonel ve Çevresel Güvenlik,
- Laboratuvar Yönetimi,
- Yangın Güvenliği,
- Çevre ve Güvenlik Mühendisliği,
- Proses Güvenliği ve Tehlike Önleme,
- Proseslerin Güvenliği ve Risk Analizleri,

Tablo-2: Kimya mühendisliği bölümlerinde lisans düzeyinde İSG eğitimi (3)

Üniversite	Zorunlu	Seçmeli	Belirsiz
Anadolu Üniversitesi		x	
Ankara Üniversitesi		x	
Atatürk Üniversitesi	x		
Boğaziçi Üniversitesi			x
Cumhuriyet Üniversitesi	x		
Gazi Üniversitesi		x	x
Hacettepe Üniversitesi	x		
Hitit Üniversitesi		x	
İstanbul Teknik Üniversitesi	x		
İstanbul Üniversitesi		x	
Kocaeli Üniversitesi		x	
ODTÜ			x
ODTÜ/KKTC Yerleşkesi		x	
Selçuk Üniversitesi	x		
S. Demirel Üniversitesi	x		
Uşak Üniversitesi		x	
Yıldız Teknik Üniversitesi			x
Bilecik Üniversitesi		x	
Beykent Üniversitesi	x		
Yeditepe Üniversitesi		x	

- Chemical Process Safety,
- Kalite, Çevre, Güvenlik,
- Laboratuvar ve İş Güvenliği.

Araştırma sonuçlarına göre 19 bölümde 23 adet İSG dersi, 8 bölümde İş Hukuku dersi, 6 bölümde Etik/Mühendislik Etiği dersi bulunduğu, 1 bölümde Etik ve İSG derslerinin, 2 bölümde de Etik/İş Hukuku derslerinin birlikte okutulduğu, 5 bölümün web sitesinde ise dersler yer almadığından bilgi edinilemediği belirtilmiştir.

Bugün artık MÜDEK (Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği) Akreditasyonu kapsamında hemen her mühendislik bölümünde lisans seviyesinde İSG veya benzer derslerin verildiği bilinmektedir (4).

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği'nin 2012'de yayınladığı Türkiye Sağlık Raporu'nda, 27 Kasım 2010 tarihinde 27768 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliğinden sonra; 1 Şubat 2012 tarihine kadar 1 kamu (Çaşgem), 9 üniversite, 40 özel eğitim kurumu olmak üzere, toplam 50 merkezde İSG eğitimi verildiği belirtilmiştir (5).

Bu çalışmanın amacı, üniversitelerin iş sağlığı ve güvenliği yüksek lisans programlarında verilen eğitimlerin niteliğinin incelenmesi ve tartışılmasıdır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma kapsamında, üniversitelerin, ilgili programların ve enstitülerin web sayfaları taranmış ve burada yer alan bilgilerin güncel ve doğru olduğu kabul edilmiştir. İlgili programlar, mevcut öğretim üyesi sayısı, programın tezli ve/veya tezsiz olması ve ilan edilen güncel öğrenci kontenjanları dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Çalışma kapsamında öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde, 2014/15 yılı için web sitelerinde ilan edilen kontenjanlar dikkate alınmıştır (Ek Tablo-1). Web sitesinde kontenjanlar belirtilmemişse, mevcut olması halinde kayıt hakkı kazanan öğrenci sayısı ve ilan edilen ek kontenjan rakamları kullanılmıştır. Bazı bölümlerde ise sadece programın açılması için gerekli en az öğrenci sayısı belirtilmiş olduğundan bu rakamlar değerlendirmeye alınmıştır. Öğrenci sayılarının belirlenmesinde yılda bir kez kayıt dönemi olduğu kabul edilmiştir.

Bulgular

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yüksek lisans programlarının bugün devlet ve vakıf üniversitelerinin Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Sağlık Bilimleri Enstitüleri tarafından, tezli, tezsiz, II. öğretim veya uzaktan eğitim şeklinde yürütülmekte olduğu görülmüştür. Tezli ve tezsiz İSG yüksek lisans programlarına ilişkin detaylı bilgi Tablo 3'te, sadece tezsiz yüksek lisans eğitimi veren programlara ilişkin bilgi ise Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 3 ve 4 değerlendirildiğinde, İSG yüksek lisans programlarında eğitim vermekte olan en az 276 akademisyen bulunduğu ve her yıl en az 349'u tezli ve 1677'si tezsiz olmak üzere toplam 2026 öğrencinin İSG yüksek lisans başvurusu yapması halinde yerleşebileceği yeterli kontenjan bulunduğu görülmektedir. Başka bir deyişle her yıl iki binin

üzerinde İSG yüksek lisans öğrencisinin mezun olması beklenmektedir. Bilgileri mevcut olmayan her programda en az 5 öğretim üyesi bulunduğu ve kontenjan bilgilerine ulaşılamayan her programın da en az 10 öğrenci kabul ettiği varsayılırsa, bu durumda en az 371 öğretim üyesi bulunduğu ve 1837'si tezsiz olmak üzere toplamda en az 2266 öğrencinin bir dönemde İSG yüksek lisans eğitimi-ne katılması beklenmektedir. Hem güz hem bahar döneminde öğrenci kabulü yapılması halinde, öğretim üyesinin yükü de öğrenci sayısı ile birlikte iki katına çıkacak, üstelik program henüz mezun vermeden üçüncü ve dördüncü dönem öğrenci alımları ile de mevcut öğrenci sayısı dokuz bini aşacaktır. Bu durumda öğretim üyesi başına yaklaşık 25 öğrenci düşmektedir. Üstelik bazı öğretim üyelerinin 31. Madde görevlendirmesi ile birden fazla programda hizmet vermesi nedeniyle de tahmin

Tablo-3: Tezli ve tezsiz İSG yüksek lisans eğitimi veren üniversite ve enstitüler

Üniversite Adı	Enstitü Adı	Öğretim üyesi Sayısı	Kontenjan (Tezli)	Kontenjan (Tezsiz)
Acıbadem Üniversitesi	Sağlık Bil. Enst	14	5	20
Avrasya Üniversitesi	Sağlık Bil. Enst	5	BY	BY
Aydın Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	10	150	200
Cumhuriyet Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	BY	10	40
Çankaya Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	10	BY	BY
Dokuz Eylül Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	13	30	30
Fatih Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	BY	Min20	Min20
Gedik Üniversitesi	Sos. Bilimler Enst	7	19*	117*
Gediz Üniv.	Fen Bilimleri Enst.	14	35	100
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	BY	BY	50	50
İst. Sabahattin Zaim Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	BY	BY	BY
İstanbul Esenyurt Üniversitesi	BY	BY	BY	BY
İstanbul Ticaret Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	BY	15	25
Kocaeli Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	6	-	30
ODTÜ	Fen Bilimleri Enst.	16	BY	BY
Okan Üniversitesi	Fen Bilimleri Enst.	12	BY	BY
Üsküdar Üniversitesi	Sağlık Bil. Enst	7	BY	BY
Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Sağlık Bil. Enst	13	BY	BY
Yıldırım B. Üniversitesi	Halk Sağlığı ABD	12	5	25
Zirve Üniversitesi G.anteop	Sos. Bilimler Enst	BY	Min 10	Min 10
Toplam		139	349	667

*Kayıt hakkı kazanan öğrenci sayısı
BY: Web sitesinde konu hakkında Bilgi Yok

Tablo-4: Tezsiz İSG yüksek lisans eğitimi veren üniversite ve enstitüler

Üniversite Adı	Enstitü Adı	Öğretim üyesi	Kontenjan
Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	13	55
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	60
Aksaray Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	18	69**
Bülent Ecevit Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	6	BY
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	18	BY
Fırat Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	20	50
Gaziantep Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	BY	46*
Işık Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	BY
İstanbul Gelişim Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	BY
İstanbul Kültür Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	7	50
İstanbul Üniversitesi	Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi	5	60
İzmir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	BY	30
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü, Uzaktan Eğitim	23	50
Marmara Üniversitesi, II. Öğr	Fen Bilimleri Enstitüsü	15	120
Marmara Üniversitesi, Uz. Öğr	Fen Bilimleri Enstitüsü	15	200
Mevlana Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	100
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	BY
Sakarya Üniversitesi	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	12	BY
Selçuk Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	100
Turgut Özal Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	50
Uluslararası Antalya Üniversitesi	BY	BY	BY
Yeditepe Üniversitesi	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	BY	BY
Yıldız Teknik Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	BY	20
Toplam		137	1010

* Kayıt hakkı kazanan öğrenci sayısı,

** İlan edilen ek kontenjan rakamları,

BY: Web sitesinde konu hakkında Bilgi Yok.

NOT: Uşak Üniversitesi resmi sitesinde Fen Bilimleri Enstitüsüne bağlı İSG Tezli yüksek programı açıldığı ilan edilmiş olmasına rağmen enstitü sayfasında ilgili bölüme ilişkin bilgiye ulaşılamadığından değerlendirmeye alınmamıştır.

edilen rakamdan daha az öğretim üyesi bulunduğu düşünülmekte ve durum tabloyu daha da ağırlaştırmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında bugün 20 adet tezli ve 43 adet tezsiz olmak üzere 63 adet İSG yüksek lisans programı bulunduğu görülmüştür. 2012 yılında 9 olan bu rakamın 2015 yılının ilk yarısında 63'e yükselmiş olması iyimser bir yorumla nitelikli iş gücü ihtiyacının karşılanması açısından umut verici olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan mevcut akademik personelin lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında da görev alabileceği, çeşitli akademik ve idari görevler yürütebile-

ceği düşünüldüğünde, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Üniversitelerimizin, yetkin ve yeterli sayıda öğretim üyesi ve alt yapı olmadan, sadece piyasa ihtiyacını karşılamak amacıyla İSG yüksek lisans programları açtığı görülmektedir. Bu durum hem eğitimin kalitesinin düşmesine hem de çok yakın gelecekte piyasanın beklentisi doğrultusunda emeğin ucuzlamasına yol açacaktır.

Birkaç yıl içinde İSG yüksek lisansını tamamlayarak alanda çalışan uzman sayısının on binleri aşması beklenmektedir. Diğer yandan tezli veya tezsiz eğitim yapan bu programların eğitim çıktılarının sorgulanması da gerekmektedir. Lisansüstü eğitimi öğrenciye bir takım temel ve ileri düzeyde

bilgiler kazandırmanın yanısıra bağımsız araştırma yapabilme, yeni bilgi üretebilme, sorgulayabilme, mevcut problemlere çözüm önerisi getirebilme gibi yetkinlikler de kazandırılmalıdır. Lisansüstü eğitim çıktılarının tez (tezsiz programlar için proje) ve yayınlarla desteklenmesi, akademik toplantı, kongre ve sempozyumlarda paylaşılması gerekmektedir. Ancak son yıllarda düzenlenen İSG ve ilgili konuları kapsayan kongre ve sempozyumlarda sunulan bildirilerin sayısı ve niteliği dikkate alındığında ne yazık ki sayıları binlerle ifade edilen yüksek lisans öğrencilerinin pek azının bu tür etkinliklere çalışmalarıyla katkıda bulunduğu görülmektedir.

Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da “etik değerler” ve “meslek ilkeleri” üzerine düşünülme ve tartışılmaktadır. Öğrenci sayısının yüksek, ancak alanda deneyimli öğretim üyesi sayısının az olması, İSG yüksek lisansının B sınıfı iş güvenliği sınavına girmek için bir basamak olarak görülmesi ne yazık ki eğitimin çıktılarının yanında amacının da sorgulanmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın yazarları, tezli ya da tezsiz “hakıyla” yapılan her eğitim faaliyetinin saygıdeğer

olduğunu düşünmektedir. Ancak eğitim amaçlarının ve çıktılarının dürüstçe ortaya konması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde açılan bu programlar sadece emeğin ucuzlamasına yol açacaktır. Bu gidişle “İSG Uzmanlığı” diplomalarının kiralınması dönemi uzak değildir. Böylesi bir ortamda, iş cinayetlerinin ve ölümlerin devam etmesi kaçınılmazdır.

Kaynaklar

1. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası. RG Tarihi: 20/06/2012, Sayı: 28339.
2. Balıkoğlu Y, Üniversitelerde İSG, Bitirme Projesi, Danışman: Prof. Dr. Veli DENİZ, 2004.
3. Deniz V, “Kimya ve Kimya Mühendisliğinde Sağlık ve Güvenlik Eğitimi”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’nde 26 Kasım 2012 tarihinde konferansta sunulmuştur.
4. MÜDEK (Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği) <http://www.mudek.org.tr/tr/belge/doc.shtm> Erişim Tarihi: 07/07/2015.
5. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Türkiye Sağlık Raporu 2012, ISBN 978-975-97836-2-4. ●

Ek Tablo 1: Veri Toplamada Kullanılan Web Adresleri

1. <http://fbe.gediz.edu.tr/Detail/1982013164422163/247/248>
2. <http://fbe.fatih.edu.tr/?yukseklisans,493>
3. <http://fbe.kocaeli.edu.tr/AnabilimDaliAdlari.php>
4. <http://sbe.zirve.edu.tr/tr/tezli-yukseklisans/isgtprogram-tanitimi>
5. <http://enstitu.uskudar.edu.tr/saglik-bilimleri-enstitusu/is-sagligi-ve-guvenligi-yukseklisans-programi>
6. <http://yyuzem.yeniyuzyl.edu.tr/mod/page/view.php?id=3>
7. www.ktu.edu.tr/dosyalar/01_00_00_5e701.docx
8. <http://www.gedik.edu.tr/?sayfa=birimler&icsayfa=birimicerik&tur=akademikbirimler&kategori=enstituler&kategori1=sosyal-bilimler-enstitusu&kategori2=is-sagligi-ve-guvenligi&icerik=is-sagligi-ve-guvenligi>
9. <https://www.okan.edu.tr/sayfa/is-sagligi-ve-guvenligi-yukseklisans-programi-tezsiz>
10. <http://isg.antalya.edu.tr/>
11. http://www.avrasya.edu.tr/sa%C4%9Fl%C4%B1k_bilimleri_enstit%C3%BCs%C3%BC_tezli_tezsiz_y%C3%BCkseklisans_ve_doktora_programlar%C4%B1_kay%C4%B1tlar%C4%B1_baslam%C4%B1st%C4%B1r-415-avrasya_dy-avrasya.html
12. <http://sbe.karaelmas.edu.tr/anabilimdallari.asp>
13. <http://sagbil.yeditepe.edu.tr/yukseklisans.htm>

14. <http://fbe.cankaya.edu.tr/is-sagligi-ve-guvenligi/>
15. http://www.turgutozal.edu.tr/contents/files/katalog_brosur/genel_tanitim_sunumu.pdf
16. <http://auzefisguvenligiyukse.istanbul.edu.tr/>
17. <http://fbe.gelisim.edu.tr/Haberdetay-730-1-issagligiveguvenligitezsizylprogrami20142015egitimogretimiliguzyariyilikayitlari-.html>
18. <http://fbe.aksaray.edu.tr/111-icerik-yeni-kayit-yaptiracak-tezsiz-yukse-lisans-ogrencilerinin-ucretleri-hakinda>
19. http://www.cumhuriyet.edu.tr/dosyaduyuru/fen_bilimleri_enstitusu101eb115150b82eeb26338d41bb350b4.pdf
20. <http://www.fbe.yildiz.edu.tr/duyurular/2014-2015-E%C4%9Fitim-%C3%96%C4%9Fretim-G%C3%BCz-Yar%C4%B1y%C4%B1%C4%B1-Lisans%C3%BCst%C3%BC-Programlar%C4%B1-Kesin-Kay%C4%B1t-Listesi/234>
21. http://fenbilimleri.aydin.edu.tr/wp-content/files/tablo_puanturleri.pdf
22. http://www.acibadem.edu.tr/tr-akademik/enstitu/saglik/yukseklisans/tezli/is_sagligi_ve_guvenligi/Sayfalar/is_sagligi_guvenligi.aspx
23. http://www.isikun.edu.tr/web/419-2157-1-1/isik_universitesi/hakinda/yonetim_genel_sekreterlik_mali_isler_daire_baskanligi_ogrenci_islemleri_ucretler/yukseklisans_ve_doktora_ucretleri
24. <http://www.izmir.edu.tr/sbe/programlar/item/219-sosyal-g%C3%BCvenlik-hukuku,i%C5%9F-sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ve-g%C3%BCvenli%C4%9Fi-tezsiz-y%C3%BCkseklisans-program%C4%B1.html>
25. <http://uzem.marmara.edu.tr/programlar/yukseklisans-programlari/>
26. http://ybu.edu.tr/saglikbil/custom_page-335-tezli-yukseklisans.html
27. <http://www.hku.edu.tr/Vitrin/Yukseklisans-Programlari-Ozel-Ilani/753/>
28. <http://mevuzem.mevlana.edu.tr/genel.asp?Seo=programlar&UID=SEOCpOI4L0pjK3C3Zry9hSbuzc96urj82jCEyR6gLcicDRNuu2>
29. <http://ohs.metu.edu.tr/>
30. <http://portal.firat.edu.tr/WebPortal/?BirimID=393>
31. <http://www.isgad.ogu.edu.tr/>
32. <http://www.iku.edu.tr/7/1331/is-sagligi-ve-guvenligi.html>
33. http://sagbil.sakarya.edu.tr/sites/sagbil.sakarya.edu.tr/file/2014-2015_Egitim_Ogretim_Yili_Guz_Yariyili_Saglik_Bilimleri_Enstitusu_Ogrenci_Alim_Ilani.pdf
34. <http://mu.edu.tr/Icerik/Duyuru/basin.mu.edu.tr/2014-2015%20genel%20G%C3%BCz%20D%C3%B6nem%20C5%9Eartlar%20Ve%20Kontenjanlar%C4%B1%20TC.pdf>
35. <http://www.izu.edu.tr/tr-TR/fbe/AmacHedef/75/80/EbsFile.aspx>
36. <http://www.adanabtu.edu.tr/tr/detay.aspx?pageId=85>
37. <http://www.esenyurt.edu.tr/sayfa/is-sagligi-ve-guvenligi-anabilim-dali-programlari/is-sagligi-ve-guvenligi-anabilim-dali/374>
38. http://www.gantep.edu.tr/ab/index.php?bolum=&bolum_id=2020
39. <http://www.ticaret.edu.tr/tr/Sayfa/Akademik/Enstituler/FenBilimleriEnstitusu/Doktora>
40. http://www.fbe.deu.edu.tr/ProgramList.aspx?BOL_KOD=ISG
41. <http://www.aku.edu.tr/web/Sayfa.aspx?ID=57JQM25NDAU029732AQ101>
42. <http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/102/Fen%20Bilimleri%20Enstit%C3%BCs%C3%BC%202014-2015%20Bahar%20YY%20Tezsiz%20YL%20%C4%B0lan%C4%B1.pdf>